

מבט על, גיליון 446, 16 ביולי 2013

חזרת הדיון באופציה הצבאית אל מול הגרעין האיראני – מתי ומי?

זכי שלום

על רקע התחושה שהארועים הדרמאטיים במצרים ובסוריה דוחקים לקרן זווית את הסוגיה האיראנית (there's no sense of urgency), הדגיש ראש הממשלה נתניהו, בראיון שנתן לרשת הטלוויזיה CBS ב-14 ביולי 2013, כי הסוגיה האיראנית היא עדיין הסוגיה החשובה והדחופה ביותר עבור ישראל והעולם כולו. בראיון מותח נתניהו ביקורת מרומזת על דרך פעילותה של הקהילה הבינלאומית מול התגרענותה של איראן, וזאת בכמה היבטים:

- א. ישראל אינה שותפה לרושם הרווח במערב, ובכלל זה בממשל האמריקני, כי ההנהגה החדשה שקמה באיראן פועלת בכיוון של התמתנות בכל הנוגע לפעילותה הגרעינית. ההנהגה הנוכחית באיראן, מדגיש נתניהו, ממשיכה לפעול, כקודמתה, לפיתוח יכולת גרעינית. ההבדל היחיד ביניהן הוא שההנהגה הנוכחית עוטה על עצמה "עור של כבש", כדי להוליד שולל את המערב. היא, כדברי נתניהו, "מחייכת ומפתחת פצצה" (Smile and build a bomb).
- ב. הגם שישראל וארצות הברית שותפות ליעד למנוע את התגרענותה של איראן, מן הראוי שארצות הברית תגבה את מדיניותה במעשים ולא רק בהצהרות – Demonstrate that by action. האיראנים חייבים להשתכנע שהאופציה הצבאית באמת מונחת על השולחן – is truly on the table.

השורה התחתונה בראיון של נתניהו היא ששעוני הזמן של ישראל וארצות הברית מתקתקים בקצב שונה (our clocks are ticking in a different pace), ושישראל קרובה יותר לזירה מאשר ארצות הברית וחשופה יותר לפגיעה. לכן, ייתכן שישראל תהיה חייבת לקבל הכרעה – address this question לפני שארצות הברית תכריע בנושא. בכל מקרה ישראל לא תחכה עד שיהיה מאוחר מדי (I won't wait until its too late).

דבריו אלה של נתניהו מעלים מחדש את הסוגיה של פעולה ישראלית צבאית עצמאית נגד איראן והשלכותיה האפשריות אל מול האופציה שנראתה כמועדפת על ישראל – פעולה אמריקנית כנגד תוכנית הגרעין האיראנית.

האפשרות שארצות הברית היא זו שתפעל צבאית נגד איראן טומנת בחובה יתרונות, מנקודת ראותה של מדינת ישראל. בין השאר ניתן להעריך שפעולה צבאית אמריקנית נגד איראן:

- א. תזכה ליותר לגיטימציה בינלאומית, גם אם היא לא תבוצע בחסות האו"ם, מזו שתיתן לפעולה ישראלית עצמאית.
- ב. סיכויי ההצלחה של ארצות הברית להשמיד את מתקני הגרעין של איראן גבוהים מאלה של ישראל.
- ג. קיימת אפשרות, שקשה להעריך את סבירותה, שפעולה אמריקנית נגד איראן תצמצם את היקף התגובה האיראנית נגד ישראל.

מאידך גיסא, ישראל חייבת לקחת בחשבון שפעולה צבאית אמריקנית נגד איראן תציב סימני שאלה סביב יכולתה של מדינת ישראל להגן על עצמה בכוחות עצמה. מאז זכתה ישראל לעצמאותה התבססה הדוקטרינה הביטחונית שלה על כך שהיא צריכה, ויכולה, להגן על עצמה, בכוחותיה-היא. ראש הממשלה נתניהו נתן לכך ביטוי מודגש במסיבת עיתונאים שקיים עם הנשיא אובמה ב-20 במארכס 2013, באומרו, בין השאר: "אני יודע שאתה מבין שישראל לעולם לא תשאיר לאחרים את משימת מימוש זכותה להגנה עצמית, גם לא לגדולה בידידותיה, ואין לישראל ידידה גדולה יותר מארצות הברית של אמריקה".

בהתדיינות סביב הסוגיה האיראנית נוצר הרושם שחלה שחיקה כלשהי בדימוי הציבורי סביב מידת תקפותה של דוקטרינה זו. הדבר בא לביטוי, בין השאר, בעובדה שבקרב חוגים רחבים

בארצות הברית, בעיקר בקרב גורמים שממילא לא גילו יחס ידידותי לישראל, התקבעה ההערכה שישראל מצפה לכך שארצות הברית היא זו שתוביל את המאבק נגד איראן, והיא זו שתפעל צבאית נגדה, אם יהיה צורך בכך.

אם תפעל ארצות הברית צבאית נגד איראן, ניתן להניח שבתודעה הפנים אמריקנית תתקבע התפיסה לפיה הפעולה נועדה בעיקר להגן על מדינת ישראל. תודעה זו תגבר מן הסתם ככל שהיקף הפגיעה באינטרסים אמריקנים באזור יגדל. כתוצאה מכך, ניתן להניח:

א. שתחול שחיקה בדימוי ההרתעתי של מדינת ישראל מול מדינות האזור ושחקנים לא מדינתיים.

ב. שיתחזק, קרוב לוודאי, כוחם של חוגים בארצות הברית הטוענים, זה מכבר, שישראל ויחסיה המיוחדים עם ארצות הברית, מהווים נטל על ארצות הברית, ונפגע מעמדה הבינלאומי בכלל, וביחסיה עם מדינות ערב בפרט.

ג. שארצות הברית עשויה לדרוש תמורה בגין נכונותה להגן על ישראל. לא מן הנמנע שיגבר הלחץ האמריקני על ישראל לאמץ עמדות שאינן נוחות לה בהקשר להסדר השלום.

תומכי "האופציה האמריקנית" טוענים כי רק לארצות הברית יש היכולת הממשית להרוס את מתקני הגרעין של איראן ואילו לישראל יש רק יכולת לגרום למתקנים אלה נזק זמני. קשה לערער על תקפותו של טיעון זה. יחד עם זאת, ישראל יכולה להעריך שכדי להביא להפסקת פעילותה הגרעינית של איראן, או לפחות לצמצומה באורח משמעותי, אין צורך, בהכרח, בהשמדה פיזית של כלל היכולת הגרעינית האיראנית. אם תצליח ישראל לגרום לנזקים משמעותיים למתקניה הגרעיניים של איראן, ייתכן שתתחזק באורח משמעותי ידם של גורמים בהנהגה האיראנית שדעתם אינה נוחה מן המדיניות הגרעינית של ממשלתם, דבר שיוביל להסדר הסוגיה הגרעינית באורח שיתן מענה לדאגה מהיבטיה הצבאיים של התוכנית.

מעבר לכך, תומכי "האופציה האמריקנית" חייבים לקחת בחשבון את האפשרות שהפעולה האמריקנית נגד איראן, תסתיים, בניגוד לתחזיות, בכישלון – חלקי או מלא. אם כך יקרה, יתגברו באורח משמעותי הלחצים על ההנהגה בישראל, מבית ומבחוץ, להימנע מתקיפה באיראן. הטיעון המרכזי יהיה שמשימה שארצות הברית אינה מצליחה ליישם, ישראל, בוודאי, לא תצליח לממש. משמעות הדבר: הצרת חופש התמרון של ישראל.

טיעון אחר של תומכי "האופציה האמריקנית" הוא שאם ישראל תתקוף את איראן בעצמה, היא חייבת לצפות לתגובה מאסיבית נגדה של איראן ובני בריתה באזור, ובעיקר חזבאללה. אם, לעומת זאת, ארצות הברית היא זו שתתקוף, קיימת אפשרות שאיראן תבקש למקד את פעילות התגמול נגדה ולא נגד ישראל. ייתכן שתפיסה זו מבטאת "משאלות לב" ולא הערכת מצב מאוזנת. לאיראן יש סיבות טובות למקד את תגובתה נגד ישראל גם אם מקור ההתקפה יהיה ארצות הברית:

א. ההערכה של ישראל, בניגוד לארצות הברית, יש "מעצורים" מדיניים ומבצעיים, בהפעלת הכוח שלה נגד איראן.

ב. ישראל מהווה יעד "לגיטימי" לתגובה בעיני מדינות רבות בעולם, ובעיקר מדינות האזור.

ג. ההזדהות העשוי להתלוות לפגיעה קשה בעריה המרכזיות של ישראל ובאזרחיה, יהיה גדול בהרבה מאשר פגיעה, אפילו מדויקת, ביעדים צבאיים של ארצות הברית ברחבי המפרץ.

לסיכום, מהתבטאויות של אישים בכירים בישראל, חלקן מפורשות, חלקן עמומות, בסוגיית הגרעין האיראני ניתן להבין, שאם וכאשר יסתבר שאין מנוס מפעולה צבאית נגד איראן, ישראל סבורה שנכון כי פעולה כזו תבוצע על ידי ארצות הברית ולא על ידה. לתפיסה זו של "אמריקה ראשונה" יש הגיון משלה, ואין ספק שהיא מציבה בפני ישראל יתרונות מרובים על פני פעולה עצמאית של ישראל אותן פירטנו לעיל. יחד עם זאת, צריכה ישראל להביא בחשבון תוצאות שליליות אפשריות של דרך פעולה זו – גם הן פורטו לעיל. מודעות זו תאפשר לה, כך ניתן לקוות, למזער נזקים, אם וכאשר אופציה זו תתממש הלכה למעשה.